

ВОЛОДИМИР ЯРОШЕНКО

Пізні символісти, переважно представники Музагету (Д. Загул, В. Кобилянський, Я. Савченко, О. Слісаренко та ін.) не поділяли поетики натяків О. Олесея або Г. Чупринки на трансцендентні сутності, гармонійну рівновагу. Трагічні події Першої світової війни та революцій викликали в них апокаліпсичні видіння, інтерпретацію світу як хаосу. Поширилися міфологеми всесвітнього потопу, пришестя Месії, Страшного Суду, уявлення про регресивний шлях людства до неминучої глобальної трагедії. Таке світосприйняття прийнято називати катастрофізмом, прикметним для західноєвропейських письменників “втраченого покоління”. Особливу актуальність для пізніх символістів мали старозавітні й новозавітні інтертексти, які наповнювали змістом національний космос, що зазнав нового екзистенційного випробування.

Близьким до пізніх символістів був Володимир Ярошенко (23 травня 1898 р. – 23 жовтня 1838 р.) – автор збірок “Стихи” (1917), “Світлотінь” (1918), “Луни” (1919). Він пережив стрімку творчу еволюцію, звільнившись від впливу російських символістів, що позначився на збірці “Стихи”, подолав відчуття непевності в просторі української лірики, видавши разом з В. Елланом (Блакитним), М. Семенком, В. Коряком збірник “Веснянка”. Сприятливий творчий мікроклімат поет знайшов у колі Музагету й водночас продемонстрував дещо відмінний від пізнього символізму ідіостиль. Не відкидаючи поетики таємничих натяків, не впадаючи в апокаліпсичні видіння й катастрофічні настрої, В. Ярошенко часто схилявся до метафори, тому його лірика мала ознаки імажинізму. Часто звичні образи поставали в новому вигляді, коли, наприклад, у вірші “Зима” “дебелий граб” із “білими рукавицями” уподібнювався до будь-яких істот і предметів (“Мов сніжаний вівчар чи сніжана каплиця”), коли “ставок стрункий, мов виметений тік”, а “місяця сіяє вигострений ріг, / Мов бризок золотий закриженого сонця”. Тропіка будувалася за принципом знайомого й водночас незнайомого, і тоді нічний пейзаж привертав увагу чарами одивнення (“Обрій заснувався прозорями, / Мов павук”, “Віз прищуливсь над криницею / І вмочив своє жало”), а закохані ліричні герої “Ходили місяцем осяяні / І котили місячний обруч”.

Ліричний герой відчувається невід’ємною частиною рідного довкілля, степів, де “ходять лисиці і люди, / Де стежки повзуть, мов гадюки”. Проте не завжди пейзажні замальовки, пропахлі “полином і любистком”, погідні, іноді вони виповнені тривожними передчуттями, закодовані лунарною символікою: “<...> в болоті одбилось в тумані, / В трясовині – одиноке – / Червоне, яка рана – / Місяця око”. В. Ярошенко, розкриваючи можливості метафори, долав її протидію символу, часто заглибленому в трансценденцію при нехтуванні пластикою образної структури. У низці любовних віршів поет розкривав сердечну драму закоханого, який не годен зберегти відповідність між попереднім станом сердечного піднесення та новим розчаруванням при зустрічі з колишньою коханою, огрубілою й нечулою. Він здатен лише розпачливо констатувати неминучі зміни, що сталися між ними: “Але ми вже не ті, зовсім // вже не ті ми”. Водночас незмінною лишається його кардіоцентрична вдача, коли

вольові, вітальні імперативи переповнюють серце, “хоч би земля у просторах скрутилась, / Стерлась хоч би!”.

Наступна збірка “Луни” засвідчила поглиблення мотивів попередньої. Автор знову випробовує можливості одивненої метафори, що ними перенасичені міцно збиті строфи: “Кучерява нехвороща / Гніздиться, як квочка, / Хмара випрала й полоще / У ставу сорочку”. На відміну від пізніх символістів, знаки катастрофізму в ліриці В. Ярошенка покривалися серпанком тривожного натяку:

Хтось сонце списом за край зачепив
І владно потяг за темний обрій –
Огню цілину розп’яв, роз’ятрив –
Недобрий.

Невимушено притлумлені трагічні інтонації втрачали фатальну напругу, панорамне видіння набувало естетизованого сенсу, перетворювалося на міфічне дійство, асоційоване з космогонічними “жар-птицями, / Жар-звірами і жар-рибами”. Новим у збірці був лейтмотив луни. Він сприймається за платонівське розуміння мімезису, відображення певної сакральної ідеї (першообразу, ейдосу), що їй би хотів вірити поет, як і “блискучим свічадам”. Проте не завжди вона вживалася в такому значенні, подеколи несла в собі руйнівний сенс (“Я – луна твоя, о Герострат”), очевидно, зумовлений деструктивними віяннями революції, яку митець, наслідуючи пафос ревшфутпоема М. Семенка, намагався вже інтерпретувати в дусі панфутуризму (“Залаякана в повітрі...”).

Пізніше В. Ярошенко, на жаль, утратить перспективну лінію в ліриці, хоч напише збірку “Серце”, що лишилася серед рукописів, перейде до байок “Що й до чого” (1924; перевидано під назвою “Байки”, 1926), “Через решето” (1926), прози (“Кримінальна хроніка” та інші оповідання), повість “Гробовище”), кіносценаріїв, агіток (“В єднанні сила”, “Кооперативна мобілізація”, “Божа кооперація”, “Добре роби – добре й буде”). Лесь Курбас поставив у “Березолі” його комедію “Шпана” (1926).

Отримано 27 березня 2019 р.

м. Київ